

De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N° 124.)

Zondag 3 April 1898. N° 1058.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden artikelen en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonneementen en Advertentieaanvragen aan de ADMINISTRATIE: Bureau: N. Z. Voorburgwal 44, te Amsterdam. Inzendingen, die later dan Dinsdag's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f. 1.20, voor het Buitenland per jaar f. 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent. Abonneementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam. Advertentieprijs: van 1 tot 6 regels f. 1.20, voor elke regel meer 20 Cent. Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Vereen. 12 Ct. p. regel.

Van de gemeene Gratie.

DERDE REEKS.

XLIII.

En de God des vredes zelf heilige u geheel en al; en uw geheel oprechte geest, en ziel, en lichaam worde onberispelijk bewaard in de toekomst van onzen Heere Jezus Christus. 1 Thess. 5: 23.

Zoo poogden we dan te verklaren, hoe het komt, dat ons herboren ik volstrekt heilig in, de kern van ons wezen kan zijn, en dat het zich toch in ons bewustzijnsleven verkeerd en verdwaald aandient. En zoo ook, hoe het te verstaan is, dat de wilsaandrift van ons ik in de kern van ons wezen recht trekt als een paslood, en dat nochtans de wil, zooals hij in het leven uitkomt, schuins en scheef werkt. De vergelijking van een neger die in een kalkoven, met een blank Europeaan die in een steenkolenmijn werkt, maakt deze onderscheiding volkomen doorzichtig. Beiden elkaar ontmoetende, en in den spiegel ziende, de neger eenigzins wit gepoederd door de witte kalkstof en de blank Europeaan roetzwart uit zijn kolenmijn gekropen, zouden naar wat voor oogen is kunnen beweren, dat de neger minder zwart is dan de Europeaan. Maar de neger weet daarom zeer wel, dat hij grondzwart is, al lijkt hij op het oog eenigzins witachtig, en de Europeaan zegt met de volste zekerheid: Ik ben blank, ook al ziet ge hem koolzwart voor u staan. En als nu diezelfde Europeesche werker, die er zwart uitziet, tegenover den neger roemt: „Nochtans ben ik blank“, thuis komt, en zijn kind springt tegen hem op en wil hem omarmen, dan zal die vader tot zijn kind zeggen: „Even wachten, lieveling, want ik ben zwart.“ Zijn dat twee ikken, een zwart ik en een wit ik, in dien man? Natuurlijk niet. Het is éénzelfde ik, dat het een oogenblik roemt: Ik ben blank, en het andere oogenblik erkent: Ik ben zwart, en wat van die twee hij zeggen zal, hangt af van de tegenstelling. Tegenover den neger, die de nu verborgen blankheid van zijn huid betwist, zegt hij beslist: Onwaar, ik ben geheel blank, er is geen zwarte stip aan mij. Maar tegenover zijn kind, dat zich aan hem beoedelen zou, erkent hij: Ik ben eenen male zwart. En zoo nu ook staat de herboren mensch er aan toe. Tegenover den man, die het werk Gods in zijn hart betwist, zal hij roemen: „Ik ben heilig en ik ben niet zondig“, maar tegenover zijn broeder, en voor zijn God op de knieën zal hij belijden: „Ik ellendig mensch“. En dat niet omdat er twee ikken in hem zijn, één ik van den ouden Adam en één ander ik van het kind van God, maar omdat de één zelfde persoon de één maal spreekt van zijn verborgen wezen, en de andere maal van den vorm waarin hij uitkomt voor de wereld. Geheel verheerlijkt inwendig, maar nochtans beoedeld alle gave Gods die we aanraken.

Dieper dringen we hierin thans niet door. Het is ons genoeg, zoo de gevaarlijke leer van de twee ikken maar is afgesneden, en zoo duidelijk werd, hoe het ik in ons verborgen wezen geheel onzondig kan zijn, en toch nog in het bewust, werkelijk leven met de bede om schuldvergeving voor zijn God kan en moet neerknielen. Dit in ver-

band met bewustzijn en wil te hebben aangetoond, is ons genoeg. Van de neigingen afzonderlijk te handelen is overbodig, al is het ook, dat onze Formulieren van eenigheid de neigingen apart bij bewustzijn en wil noemen. We lezen toch in Can. Dordc. III en IV. art. 1: „De mensch is van den beginne naar het beeld Gods geschapen, versierd in zijn verstand met ware en zalige kennis van zijnen Schepper en van andere geestelijke dingen; in zijnen wil en zijn hart met gerechtigheid; in alle zijne genegenheden met zuiverheid; en is overzulk geheel heilig geweest. Maar door het ingeven des duivels en zijnen vrijen wil van God afwijkende, heeft hij zichzelf van deze uitnemende gaven beroofd, en heeft daarentegen in de plaats van die over zich geëerd blindheid, schrikkelijke duisternis, ijdelheid en verkeerdheid des oordeels in zijn verstand; boosheid, wederspannigheid en hardheid in zijnen wil en zijn hart; mitsgaders ook onzuiverheid in alle zijne genegenheden.“ Naast verstand (of bewustzijn) en wil wordt hier dus afzonderlijk gesproken van „alle zijn genegenheden die zuiver waren“, en daarna van het gevolg der zonde, waardoor „onzuiverheid in alle zijn genegenheden“ gekomen is. Gelet moet daarom op die „genegenheden“ of „neigingen“ wel terdege, maar ze staan daarom niet bewustzijn en wil volstrekt nog niet op één lijn. In bewustzijn en wil is de mensch actief, maar in zijn neigingen is hij lijdelijk. Wat heil, heil vanzelf en onwillens, en de actie van den wil gaat, zoo hij werkt, juist tegen die overhelling in en poogt zich op te houden. Die neigingen zijn dan ook in den oorspronkelijken mensch, en zoo ook in ons zelve, buiten zonde gedacht, niets dan bijzondere trekkingen die God van nature naar het een of ander in ons heeft gelegd. De één jongen zal van nature naar de zee trekken, en niet rusten eer hij matroos is geworden, terwijl de ander van de zee een onverwilt afkeer heeft, en zijn hart naar de bergen voelt uitgaan. Twee personen die beiden artistiek zijn aangelegd zullen nochtans even beslist de één naar de toonwereld, de ander naar de schilderswereld neigen. Zoo trekt de één naar het handelend praktisch optreden, de ander naar het stil nimmeren en peinzen. De één voelt een neiging in zich naar wat diepinnig en mystiek, de ander een voorkeur voor wat helder in de oppervlakte is. Zelfs kan men zeggen, dat in geheele volken de een of andere neiging of trekking of zuiging sterker uitkomt. En dit verschil in neiging gaat zoo ver, dat het zelfs onze verhoudingen tot de verschillende personen in onze omgeving beheerscht, reden waarom we van sympathie spreken, van sympathie voor den één, en van antipathie tegenover den ander.

In deze „neigingen“ ligt dus op zich zelf niet anders, dan de gespecificeerde aantrekkingskracht die het één of ander voorwerp op ons uitoefent. Evenals een plant beter tiert in den éénen bodem dan in den anderen, zoo ook tiert ons wezen beter in de één dan in de andere omgeving. Dat is niet bij allen één, maar bij allen verschillend, en juist uit dit eendeloos verschil van „neigingen“ ontstaat een rijke veelzijdigheid in het leven. Want wel zijn er algemeen mensche-lijke „neigingen“, die de menscheijke natuur van de natuur van andere schepselen onderscheiden, maar deze grondneigingen van onze menscheijke natuur verschillen op allerlei wijs in graad van sterkte, in voor-

keur door keuze, en in aanvoeging en dooreenstringeling, en het is uit deze bepaalde verhoudingen dat wij onderscheiden aanleg, inborst en karakter opkomt. Zoolang nu de oorspronkelijke harmonie, waarin God deze verschillende neigingen in een mensch bijeenvoegt, ongestoord blijft, zijn deze neigingen zuiver, de één de ander niet verdringend, in evenwicht. Maar wordt de mensch door de zonde uit zijn levensbodem van God uitgetrokken, dan gaat deze harmonie, deze juiste verhouding, dit evenwicht teoor. Er komt overhelling en ontstaat scheefte stand, en dan loopt ten slotte niet één lijn meer recht, en zijn alle genegenheden in hem onzuiver geworden. Ook die „neigingen“ komen derhalve bij de bespreking van den herboren mensch wel terdege in aanmerking, maar daar ze door het bewustzijn in ons worden opgenomen, en met hoe zwakke buiging ook, niet anders dan door den wil werken kunnen, is afzonderlijke bespreking hiervan op dit pas overbodig.

Saamvattende wat we dusver vonden, komen we alzo tot deze slotsom, dat 1°, de allereerste aandrift die uit het herboren ik, in de verborgen kern van ons wezen opkomt, altoos goed, heilig en rein is, maar zonder daarom altoos ook maar tot ons flauwt bewustzijn door te dringen. 2°, Dat deze allereerste heilige aandrift wel er op uit is, om in ons bewustzijnsvermogen en in ons wilsvermogen door te dringen, maar dat het volstrekt niet altijd in staat is, de tegenovergestelde werking, die uit het verleden in dat bewustzijn en in den wil nawerkt, te overwinnen en te boven te komen, zodat de eerste aandrift zeer wel heilig is, al komt toch in ons bewustzijn en in onze wil nog op allerlei manier onheilig uit. 3°, Dat deze aldus reeds getrokken actie van ons herboren ik zich, om de buitenwereld te bereiken, moet voortbewegen langs de geleidraden van heel het organisch leven waarin we verwickeld zijn, en hierop wel eenigen invloed ten goede uitoefent, en wel eenige ombuiging teweegbrengt, maar zonder daarom in staat te zijn, die geleidraden over heel hun lengte recht te trekken en ineen te werken. 4°, Dat het heel anders staat met de lijn waarlangs het herboren ik zich tot God opheft, omdat deze lijn niet horizontaal, maar verticaal loopt, en onmiddellijke gemeenschap met God kan geven, iets wat we belijden als de inwonning in ons van den Heiligen Geest. En 5°, dat dit alles tot het resultaat leidt van een schijnbaar geheel strijdige existentie, waaruit het ik de één maal getuigt als een heilige en verlorne, de andere maal als een met zonde beladene en in zonde verzinkende klaagt, de één maal roemt in hoogte dingen, en de andere maal zonde belijdt waarvan hij toch zegt, dat niet hij ze wilde, en alzo het gevoel, het besef ontvangt van een ouden en een nieuwen mensch die in hem worstelen; een nieuwen mensch geschapen in Christus Jezus tot goede werken, die God voorbereid heeft, opdat wij daarin wandelen zouden, en met al zijn lust naar alle geboden Gods uitgaande, een ouden mensch die steeds belet dat het tot meer dan een klein beginsel van deze gehoorzaamheid in dit leven komt.

Werd bij hierbij nu aan zich zelf overgelaten, zoo zou hier vooruitgang, noch vordering in wezen, en wat we belijden als „heiligmaking“ zou ondenkbaar zijn. Maar dit is dan ook niet het geval. „De

God des vredes heilige u geheel en al, bidt u aan de kerk van Thessalonica toe, en uw geheel oprechte geest en ziel en lichaam worde onberispelijk bewaard in de toekomst van onzen Heere Jezus Christus.“ Hiermede treedt alzo een daad Gods, een gestadige gifte van genade, in het zieleleven in. En waar ons herboren ik machteloos staan zou, zoo tegenover de in ons bewustzijn en in ingesloopen werking ten kwade, als tegenover het organisch samstel des levens, waardoor we heen moeten werken, om in het leven der wereld te kunnen uitkomen, komt nu God met zijn sterkende en heiligende genade tussenbeide, om de sfeer waarin het herboren ik heerscht uit te breiden, en den tegenstand van de onherboren sfeer des levens om en in ons, te verzakken. Tweeërlei werking Gods is hier dus wel te onderscheiden. Er is enerzijds een werking om het herboren ik, niet in zijn kern, maar in zijn eigen bewustzijn en wilssfeer te sterken, en anderzijds een werking om den tegenstand in het organisch samenstel van het leven te verzakken. Beide deze werkingen werken elkaar in de hand, ze zijn op elkaar aangelegd, en ze hebben tengevolge, dat het herboren ik tot helderder bewustheid, tot krachtiger wil ten goede, en tot reinere levensuiting geraakt. Maar al zijn ze op elkaar aangelegd, en al werken ze beide de heiligmaking in de hand, toch zijn ze verschillend van aard. De genade werking Gods die inwendig het herboren ik sterkt en tot heldere bewustheid en sterker wilskracht ten goede brengt, is geheel personeel en particulier, en doelt op zaligmaking; de andere werking daarentegen waardoor God den tegenstand breekt, die uit de nawerking en inwerking der zonde van buiten komt, is gegeven door ander lever heen, draagt een meer algemeen karakter, en verheft wel het karakter van het tijdelijk leven, maar heeft met de eeuwige zaligheid niets uitstaande. Alzo is de eerste actie een werking van *particuliere* genade, de tweede van *gemeene* gratie.

Het niet onderscheiden van deze beide heeft telkens en telkens weer tot het miskennen van het geheel eigenaardig karakter der heiligmaking geleid, en teweeggebracht dat in de heiligmaking ten slotte weinig anders gezien werd, dan zekere poging van de belijders van Christus om zich zedelijk te verbeteren. Wij maakten dan ons zelve heilig. En overmits nu ook onder de ongelovigen vele eedle personen voorkomen, die nauw letten op hun levenswandel, hun kleine verkeerdheden bestrijden en te boven komen, en niet zelden in rechtschapenheid van leven zulke aanmerkelijke vorderingen maken, dat ze menig kind van God beschamen, heeft deze miskenning van het eigenlijk karakter der heiligmaking er onwillekeurig toe geleid, dat men de onmisbaarheid van het geloof bij de heiligmaking glijpen liet, en alzo ten slotte de stelling aanvaardde, dat onze dogmatiek er niets toe deed, zoo men maar braaf en ernstig en zedelijk leefde. De „Christelijke en maatschappelijke deugden“ van onze schoolwet, konden eerst als gevolg en uitoefel van die valsche beschouwing los worden gemaakt van haar wortel in de belijdenis van den Zoon Gods. Het is daarom strikt noodzakelijk, dat ook op dit punt de belijdenis onzer vadersen weer in eere hersteld worde, en kloek en vastelijk door ons worde beleden, dat de heiligmaking niet is een *ons beteren*, maar een

daad, een werking van den Heiligen Geest in ons hart. God, niet de mensch, is van de heiligmaking de werker. Wij worden er door *betert*.

Dit zal terstond gevoeld worden, als men let op de volstrekte betekenis van het woord *heilig*. Een kled dat beoedeld is, kunt ge allengs reinigen. Na het eerste bad in vocht en loog zal reeds veel van de beoedeldig geweken zijn. Een tweede bad zal de nog overgebleven vlekken doen verblijken. Een derde bad zal ook de moeten aantasten. En zoo zal het ten leste gelukken het kled weer geheel rein te krijgen. Maar zoo is het met het heilige niet. Ge kunt een beoedeld en innerlijk geheel vervuld menscheijk hart niet eerst voor één tiende heilig maken, dan voor een tweede tiende, om zoo al voortgaande ten slotte tot tien tienden heilighet te komen. Dat dacht Nicodemus wel, maar Jezus weer- sprak het. Om van onheilig *heilig* te worden moet de wortel zelf van het leven omgezet. Er is hier een radicaal nieuw begin van het leven noodig. En daarom baat hier alleen nieuwe geboorte, geboorte uit God. Maar kwam die tot stand, dan is het nieuwe, dat geboren werd, ook heilig, niet drie- kwart, niet half, niet één kwart, maar op- eens geheel. Tusschen heilig en onheilig ligt een scherpe grenslijn, een haar breed, nauwelijks meetbaar. Al nu wat links van die lijn ligt, is onheilig, al wat rechts valt is heilig. Zijt ge nu rechts, na eerst links gestaan te hebben, zoo zijt ge *overgezet*, overgezet uit het rijk der duisternis in het wonderbaar licht. Niet zoo dat ge uit de duisternis eerst in een schemering kwaamt, en na lang door die schemering gedwaald te hebben, eindelijk van verre het licht kondt begroeten. Neen, ge stondt eerst in den donkeren nacht, en nu staat ge op eenmaal in het licht. Heilig is op het erf van God, en niet meer op het erf der zonde staan. Onheilig is nog leven in de zonde, al zijt ge nog zo rechtschapen en braaf, en dus leven buiten God. De band met God voor uw ziel is er, of die band is er niet. Ontbreekt die band, dan is er geen geloof en staat ge nog in het onheilige. Is die band er, dan trilt de electriciteit langs die lijn, in genade van God naar u, en van geloof van u naar God. Met de theorie van het allengs schoon wasschen is hier alzo niets te vorderen. Het be- grip van „heilig“ laat in de toepassing op den persoon geen graden toe. Alle leden van Christus kerk, die geen hypocrieten zijn, worden daarom door den apostel zonder onderscheid „de heiligen“ genoemd. In dien zin sprak Jezus tot Petrus: „Die gewasschen is, heeft niet van noode, ook de voeten te wasschen, maar is geheel rein“, en een ander maal tot al zijn discipelen: „Gijlieden zijt nu rein om het woord dat ik tot u gesproken heb“. Daarom stelde Jezus dan ook niet herhaalde wasschingen in, gelijk onder Israël, maar het éne bad- water van den Doop, en juist daarom be- leed de Christelijke kerk dan ook volstandig, dat de Doop niet kon herhaald worden.

„Heilighet“, en „zedelijke verbetering“ hebben dan ook niets met elkander gemeen. Zedelijke verbetering is het besnoeien van de ranken, „heilighet“ is de inenting op den wilden boom van een geheel ander leven. Zedelijke verbetering kan vrucht van op- voeding zijn, doch zelfs de beste opvoe- ding kan het kind niet „heilighet“. Zelf- reiniging van hart en karakter kan de

Iets over de Mohammedaansche feestten op Java.

In de mededeeling van de discussie over de Regeerings- bijdrage aan offerfeesten op Lombok, in de *Heraut* van 12 Dec. a.p. wordt o.a. vermeld, wat door Z. Exc. den Minister van Koloniën is gesproken over complimentering van de Inl. hoofden en anderen, bij gelegenheid van hunne feestten.

Vergun mij in aansluiting hieraan iets uit mijn eigen ondervinding en handelwijze U mede te deelen met betrekking tot die zelfde zaak, met beoefend verzoek het in uwe kolommen te willen opnemen. Aan het slot zeg ik de Minister ook nog: „omgekeerd doen zij (de Inl. hoofden) het ook aan ons“. Dit berispt in dat verband gesproken) op een dwaling, gelijk benoemd zal blijken.

Toen ik nog pas kortelings op Java was aangekomen, ging er te Djapara, tegen den tijd van het emigreren der Moh. vasten, vanwege den Ads. resident een circulaire rond, waarin de ingezetenen werden uitgenoodigd den Inl. regent gezamenlijk te gaan complimenteren, „niet de introde van het nieuwe jaar“. Ik kon niet denken dat in een officiële bestuursaanschijsing op zulk een punt van volks- geemoeten en godsdienst een dwaling zou voorkomen, en ging dus met al de anderen op den bepaalden dag tot den regent en wenschte hem „salamat tahoen beharoe“ (geluk in 't nieuwe jaar). Ik onderstelde namelijk dat ook werkelijk hij het einde der vastenmaand, zoo niet van het burgerlijke, dan van een godsdienstig jaar de wisseling

plaats had. Ware dit juist, en bedoelde de gewone com- plimentering bepaaldelijk die verwisseling, dan had de Minister gelijk gehad met wat Z. Exc. in dat slotwoord sprak; want inderdaad complimenteren de Inl. hoofden en anderen ook ons met ons nieuwjaar. Op den dag dat de Chinezen een nieuwen jaarkring beginnen te rekenen, zenden wij (ook ik) hun felicitatiekaarten; en dan vraag ik niet wat *daarbij* plaats heeft aan afgodij en andere bijgeloovigheden, maar weet ik alleen dat het dan werke- lijk hun nieuwjaar is. Bij de Mohammedanen staat de zaak geheel anders. Laat mij dit nu aantoonen.

In het tweede jaar van mijn verblijf te die plaats hadden we een anderen ads.-resident gekregen. Deze zond op den gewonen tijd insgelijks een circulaire rond; maar die luidde naar waarheid: „Complimenteren met het beoogden van zijn vasten.“ Ook had ik onderwijl het rechte inzicht in de zaak bekommen; en zoo dacht ik: icmaand geluk te wenschen met iets waarvan hij zelf wel heel veel geestelijk heil verwacht, maar waarvan ik weet dat het hem in wezenlijkheid geen heil heugenaard *kan* aanbrengen, en dat het hem integendeel steeds verder van de allen zaligmakende genade afleert, dat zou leugen en huichlerij zijn, en het zou hem nog in zijn jamme- lijke dwaling versterken. Alzo besloot ik niet mede tot hem te gaan.

Toch bracht ik hem, zoowat een maand later, een beoefend bezoek, en vraagde hem bij die gelegenheid, eerst of niet het einde van de vastenmaand voor hem een nieuw jaar aanving, hetwelk hij stellig ontkende, mij ver- zekerende dat de gelukwenschingen op dat tijdstip alleen betroffen het beoogden van de vasten. Daarna vraagde ik hem of hij en zijn gelijken ons Christenen wel eens kwamen gelukwenschen bij onze Christelijke feestten, z.a. Paschen, Kerstijid en drg. Op zijn evenzoo ontkennend

antwoord reide ik dat dit ook wel van zelf sprak en wij hem op zijn standpunt alle recht toekenden om zich daarvan te onthouden, almede dat ik dus ook voor zeker hield dat ook hij het mij niet kwalijk zou afnemen dat ik hem niet kon gelukwenschen bij 't beoogden van de vasten, als zijnde een zaak die zijn godsdienstige beschu- wing betrof. Omrent dit laatste verzekerde hij mij vol- mondig het tegendeel; en sedert, hoewel ik hem nooit ben komen complimenteren voor die zaak, terwijl alle andere Europeanen het wel deden, heeft hij mij altijd, tot op zijn doodbed toe, de innigste toegenegenheid betoond.

Later, te Pati mij gevestigd hebbende, heb ik den toenmaligen, sedert overleden, regent alhier de zelfde vragen voorgesteld met geheel dezelfde uitkomst. Inderdaad denkt geen enkele Javaan of andere Mo- hammedaan bij 't einde van de poessaamaan aan een verwisseling des jaars. Alleen dat op dien dag, de eerste der volgende maand, kinderen en bloedverwanten zamen- troosten om het hoofd der familie hulde te bewijzen wegens het volbrengen van den godsdienstplicht, brengt onkundigen onder ons in den waan dat het dan hun nieuwjaar is. In de berekening van de maanden is aan- genomen dat de maand Soera de eerste van het jaar is; zoodat de 1ste van Soera hun nieuwjaarsdag zou zijn. Maar die wordt nergens gevierd of herdacht dan alleen aan de hoven in de Vorstenlanden. Het gelukwenschen op den eerst besproken dag betreft dan ook uitsluitend het volbrengen van de vasten, en is bovendien nog wel eenigzins voorbijgaand; want dewijl er licht enige gebreken aan hebben gekleefd, voegt men er algemeen dan nog zeven dagen vasten aan toe ter verreckening, waarna nog weer nieuwe feestelijkheden en vreugdebedrijven volgen.

Zoo dan, de Inl. hoofden en anderen complimenteren

ons wel met ons nieuwjaar (wat van onze zijde jegens hen niet kan plaats hebben), maar natuurlijk nooit doen zij dat met onze godsdienstige gedenkdagen; zoodat er volstrekt niet kan gezegd worden: „Wederkeerig doen zij het ons ook.“

De antwoorden der beide regenten doen ten deus- lichte blijken dat, ook in de beschouwing der Inlanders, hun felicitatie met ons nieuwjaar ons in 't algemeen niet verplicht hun eenig compliment te maken of presentjes te geven voor plichtigheden die rechtstreeks met hun gods- dienst in verband staan, en alhiermet voor offeranden aan heidensche goden (volgens de Schrift niets anders dan heidensche goden) Zelfs moet al wie in dat opzicht Christelijk denkt, het ervoor houden dat een bijdrage voor zulke offers voor den heiden de betekenis heeft dat wij hun goden als iets wezenlijks en aanbiddenswaardigs beschouwen, zoodat we hen daardoor versterken in hun treurige dwalingen. En zoo is dat dan een rechtstreeksche tegenwerking van de Evangelische Zending, een loochening en afbreking van het goede getuigenis dat de Minister aan die Zending geeft. Hoe kan men heil verwachten van zulk een hinken op twee gedachten, van zulk een zig-zag-gang in het be- staar? Immers die Inlanders moeten wel den zendingen antwoorden: wat tracht gij ons van onze godsdienst af te brengen, terwijl uw eigen Regeering ze huidige en steunt? Gij maakt uw eigen Regeering tot leugenaar en handelt tegen haar beschikking in; en daarom willen wij niets van u weten!

Neemt de Regeering daarvan de verantwoording op zich voor den heiligen God en voor Christus, die ook die volken met Zijn Bloed gekocht heeft, om ze voor Zijn Rijk te winnen?

Pati, 11 Jan. 1898.

P. JANSE.